

УДК 3:37.01

Роман Нанівський

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID 0000-0002-3256-8886

DOI 10.24139/2312-5993/2023.10/325-336

УКРАЇНОЗНАВСТВО ЯК ЧИННИК ВИХОВАННЯ І РОЗВИТКУ ДІТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ ОМЕЛЯНА ВИШНЕВСЬКОГО

У статті проаналізовано погляди професора Омеляна Івановича Вишневського (1931 – 2019) на українознавство як чинник виховання і розвитку дітей (передусім учнів закладів загальної середньої освіти). Підкреслено актуальність зазначеної проблеми, оскільки, як наголошують вчені (Ю. Фігурний та О. Шакурова), українознавство в умовах сучасної російсько-української війни набуває вагомого державницького значення і має стати важливим елементом національно-патріотичного виховання української молоді.

Відзначено, що зацікавлення О. Вишневського українознавством почалося ще на початку 1990-х рр., коли на зорі тогочасного (пострадянського) етапу українського національного відродження з'явилися численні праці українських вчених, які обґрунтовували доцільність впровадження українознавства у навчально-виховний процес школи і як навчальної дисципліни, і як світоглядної філософії національного буття.

У результаті дослідження виокремлено ключові аспекти українознавчих візій О. Вишневського. По-перше, учений визнав проблемність існування цілісної методології українознавства, однак був упевнений у потребі її розробки з огляду на предметну визначеність такого явища як «образ України». По-друге, він задекларував «триєдність» українознавства у сфері педагогіки, визначивши найважливіші його складові: а) національно-філософський світогляд (ідея українськості); б) теоретична інтерпретація українськості в різних ділянках суспільного життя і наукових дисциплінах (теоретичне українознавство); в) поєднання навколо спільної мети певних навчальних дисциплін (мова, література, історія, географія, мистецтво) – прикладне (ужиткове) українознавство. По-третє, професор пропонував готувати учителів українознавства у закладах вищої педагогічної освіти. По-четверте, дослідник спочатку відстоював ідею уведення до програми середньої школи предмету «українознавство», котрий мав би прикладний характер у сфері освіти, національно-патріотичного і громадянського виховання, – однак згодом змінив свої погляди, стверджуючи, що інтегрований курс українознавства слід вводити лише у дошкільних установах та початковій школі, а на рівні середньої школи прикладну функцію українознавства виконують окремі україноцентричні дисципліни. По-п'яте, науковець виділив дві групи шкільних навчальних дисциплін, які належать до сфери практичного українознавства, – історико-гуманітарну та географічно-краєзнавчу, оминувши увагою предмети мистецького циклу. По-шосте, О. Вишневський сформулював виховні завдання українознавства в загальноосвітній школі, які, на його думку, полягають у формуванні в дітей підліткового і юнацького віку національного світогляду та активної державотворчої діяльності. По-сьоме, вчений акцентував на потребі обіперти українознавство в школі саме на діяльній основі, однак обмежився дещо загальними рекомендаціями щодо методики українознавства в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: *Омелян Іванович Вишневський, українознавство, виховання, розвиток, діяльнісний підхід.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української історико-педагогічної науки активізувалися дослідження освітнього поступу та педагогіки України кінця ХХ – початку ХХІ ст. Разом із вивченням теоретичних напрацювань українських учених щодо актуальних напрямів педагогічної науки, аналізом різних складових системи освіти, які у перші десятиліття незалежності нашої країни зазнали серйозних трансформацій, почали з'являтися перші праці, присвячені педагогічним персоналіям, які активно працювали на ниві педагогічної науки і освіти саме наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Серед них помітну роль відігравав Омелян Іванович Вишневський (1931 – 2019), професор і завідувач кафедри педагогіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Творча спадщина цього вченого налічує сотні наукових і навчально-методичних праць, серед яких особливо помітним став посібник для студентів закладів вищої освіти «Теоретичні основи сучасної української педагогіки», котрий витримав чотири видання. Поруч з іншими українськими педагогами, він сформував власне бачення багатьох педагогічних проблем, зокрема й щодо українознавства як чинника едукації дітей і молоді.

Аналіз актуальних досліджень. Українознавчу проблематику у педагогічній площині аналізували Т. Антонюк, Т. Бевз, О. Вишневський, В. Вербицький, П. Гай-Нижник, О. Гомотюк, Л. Горенко-Баранівська, М. Дробноход, В. Дротенко, Н. Загребельна, Я. Калакура, Л. Касян, П. Кононенко, А. Козлов, Л. Костюк, Г. Лопушанська, Л. Мафтин, Т. Мінченко, Н. Нагловська, Н. Науменко, К. Плівачук, А. Погрібний, А. Пономаренко, Т. Присяжна, І. Руснак, Г. Сазоненко, О. Семенюченко, З. Сергійчук, В. Сніжко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, Т. Усатенко, Ю. Фігурний, Г. Філіпчук, М. Тараненко, Л. Токар, В. Шевченко, О. Якименко, Л. Яресько, А. Ярещенко та ін. Деякі аспекти педагогічних візій О. Вишневського досліджували М. Галів (Галів, 2012; Галів, 2016) та О. Невмержицька (Вишневський, 2022, с. 5–18). Однак на сьогодні в педагогічній науці немає аналізу поглядів О. Вишневського на українознавство як чинник виховання і розвитку дітей та молоді.

Мета статті – з'ясувати ключові аспекти трактування О. Вишневським українознавства як чинника виховання і розвитку дітей (передовсім учнів закладів загальної середньої освіти).

Методи дослідження. Використано загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація) та історико-педагогічні (критики педагогічних джерел, ретроспективний, історико-типологічний) методи.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи процесуальні аспекти виховання і розвитку дітей та молоді, О. Вишневський приділяв увагу інституційним чинникам (родина, дошкілля і школа, Церква), методам виховання і самовиховання, а також зовнішнім чинникам виховання та розвитку. Серед них він виокремлював діяльність, гру, спорт, рідну мову, українознавство, мистецтво, засоби масової інформації, громадське життя (Вишневський, 2006, с. 557–596). Критично ставлячись до трактування вченим деяких чинників як зовнішніх (наприклад, «рідна мова», «діяльність»), відзначимо, що його погляди на українознавство особливо актуалізувалися у роки сучасної російсько-української війни.

Зауважимо, що деякі сучасні вчені особливо акцентують увагу на доцільності модернізації українознавчого освітнього циклу у закладах освіти усіх рівнів. Так, історики Ю. Фігурний та О. Шакурова вважають, що українознавство в умовах повномасштабної російсько-української війни набуває вагомого державницького значення і повинно стати важливим елементом національно-патріотичного виховання української молоді (Фігурний, Шакурова, 2023, с. 331). Більш того, зазначені вчені трактують українознавство як державницьку ідеологію, яка «має на меті згуртувати вітчизняний соціум та допомогти здолати агресора..., а також стати тим міцним підґрунтям, завдяки якому завершиться процес становлення громадянського суспільства й української політичної нації, розбудова демократичної, правової, високотехнологічної, сильної і заможної держави» (Фігурний, Шакурова, 2023, с. 330). Звісно, маємо сумніви в доцільності оголошення українознавства «державницькою ідеологією», але погоджуємося з думкою про його винятково важливе значення для виховання та розвитку дітей і молоді на різних вікових етапах їхнього життя: від дошкільного до юнацького віку.

Наголосимо, що зацікавлення О. Вишневського українознавством почалося ще на початку 1990-х рр., коли на зорі тогочасного (пострадянського) етапу українського національного відродження з'явилися численні праці українських вчених, які обґрунтовували доцільність впровадження українознавства у навчально-виховний процес школи і як навчальної дисципліни, і як світоглядної філософії національного буття. Вже 1992 р. В. Струминський уклав програму та методичні рекомендації викладання курсу «Українознавство» у вищих

навчальних закладах (Струмінський, 1992). У 1993 р. відбулася наукова конференція «Українознавство у розбудові держави», матеріали якої було видано у трьох томах наступного року. Особливу роль в «українознавчому русі» відіграв П. Кононенко, котрий, як відомо, ініціював створення наукової установи «Інститут українознавства», започаткував журнал «Українознавство», а 1996 р. опублікував перший в Україні підручник з українознавства (Кононенко, 1996). Згодом учений доопрацював і перевидав його у 2005 р. (Кононенко, 2005). Обґрунтування наукових і освітніх засад українознавства було викладено у працях Я. Калакури (Калакура, 2001), О. Мишанича (Мишанич, 2002), Л. Токар (Токар, 2003), Т. Усатенко (Усатенко, 1996; Усатенко, 2014) та ін.

У цьому ж річищі, але на педагогічній ниві працював і О. Вишневський, який 1999 р. в газеті «Освіта» опублікував статтю з риторичною назвою «Чи потрібне українцям українознавство?». Вона була відгуком на дискусію, яка спалахнула на той час в українському інтелектуальному середовищі, особливо після появи статті В. Скопенка, М. Наєнка та В. Яременка «Обережно: “Українознавство”», в якій йшлося про недоцільність формування «нової науки», оскільки існують окремі галузі знань, об'єктом досліджень яких є Україна, її історія, культура, мова тощо (Скопенко, Наєнко, Яременко, 1999, с. 4–5). Дрогобицький педагог виступив проти заперечення терміну «українознавство», однак визнав проблемність існування цілісної методології для українознавчих дисциплін. З іншого боку він вказав на дві функції предмету українознавства: науково-дослідну та виховну. Перша з них полягає у пошуку нових фактів й об'єднує науковців, які можуть стояти на різних методологічних і навіть світоглядних позиціях. Друга – включає три компоненти: а) дух українськості як синтез національних цінностей; б) навчальні предмети/курси, які цей дух втілюють; в) дисципліна (мабуть, наукова. – Авт.), яка цей дух інтерпретує (Вишневський, 1999). На нашу думку, О. Вишневський розумів науково-дослідний компонент українознавства як «україністику» (хоч і не вжив тоді цього терміну), яка, подібно до полоністики чи германістики, об'єднує науки, що вивчають мову, літературу, культуру певного народу (або групи народів).

Проте, не зовсім можна погодитися з думкою О. Вишневського, котрий, вказавши на залежність появи, розвитку і занепаду тих чи інших наук від суспільно-історичних обставин, говорив про потребу готувати академічних науковців у сфері «українознавства». Він вжив невдале порівняння з радянською практикою підготовки науковців з

історичного та діалектичного матеріалізму (й присудження їм відповідних наукових ступенів) – наук, які цілеспрямовано формувалися в академічній системі СРСР, але потреба в яких зникла після розпаду комуністичної держави. А тому вважав, що зараз українознавство («теоретичне українознавство») є одним з предметів, покликаних до життя велінням часу, а тому слід готувати кадрових науковців з українознавства (Вишневський, 2013, с. 218). Важливо, що надалі він більше не полемізував з питань наукової окремішності українознавства, зосередившись на його навчальній і виховній функції.

Виховна функція українознавства, на думку професора, покликання запропонувати людині (дитині, юнакові, юначці) «цілісну філософію українознавства, єдиний погляд на поняття і образ України, ввести дитину у Храм Вітчизни, відкрити перед нею національно-духовні цінності ... водночас довести і їхню життєздатність» (Вишневський, 2005, с. 31). Саме тому він відстоював ідею формування і уведення до програми середньої школи предмету «українознавство», котрий мав би прикладний характер у сфері освіти, національно-патріотичного і громадянського виховання. Його необхідність вчений обґрунтовував кількома факторами. По-перше, школяреві різного віку, особливо якщо він живе в Криму чи на Донбасі, потрібен «цілісний образ України», а відтак потрібен і шкільний предмет, який інтегрує факти і відомості, які не завжди розкривають, або висвітлюють фрагментарно інші шкільні дисципліни. Відтак українознавство, на думку О. Вишневського повинно мати міцну теоретичну базу (і тут він віддавав належне працям П. Кононенка та його колег). По-друге, у шкільних програмах багатьох країн світу існує предмет «вітчизнознавство», відомий у педагогіці доволі давно (бо уперше був запропонований і впроваджений Я.А. Коменським) і під різними назвами: *Vaterland Kunde*, *Deutschkunder*, *Country Studies* тощо (Вишневський, 2005, с. 34–35). Аргументи з приводу того, що ці шкільні предмети уже застаріли і у провідних країнах світу не відіграють такої ролі як раніше, учений спростовував історико-філософськими міркуваннями про різні етапи розвитку народів, серед яких одним уже не так важливо повсякчас утверджувати у підростаючому «вітчизнознавчі» візії, а іншим (зокрема і українському народові) вкрай потрібно пройти етап власного самовизначення, пізнати і зрозуміти себе. Саме тому О. Вишневський вважав «батьківщинознавство» – прикметою часу та імперативом сучасного етапу нашої історії. Цей

шкільний предмет він оголошував засобом передачі молодому поколінню наших національних цінностей (Вишневський, 2005, с. 36).

У наступних працях О. Вишневський дещо розвинув свої погляди на українознавство. Так, він наголосив, що у сфері педагогіки українознавство розкривається як триєдиний предмет. Перша його іманентна властивість полягає у присутності певного національно-філософського світогляду – «національного духу», ідеї українськості (Вишневський, 2006, с. 576). Не вдаючись у детальніше пояснення цього метафізичного концепту, вчений, з одного боку, наголошував на тому, що саме цей аспект українознавства «служує основою для плекання любові до Батьківщини і втілює в собі синтез національних ідеалів», з іншого, вів мову про необхідність «українського духу» в усіх навчальних предметах, на уроках і виховних заходах. Важливою для розуміння поглядів О. Вишневського саме на цю властивість українознавства, є висловлена ним думка, що ідея українськості «має спрямовуватися не проти когось, не вести до ненависті щодо інших народів, а до почуття національної самоповаги українця і любові до свого народу, до пізнання та розбудови Вітчизни, а отже в ім'я торжества правди, добра, справедливості, миру і злагоди в Україні тощо» (Вишневський, 2006, с. 576). Ця думка, з одного боку, засвідчує демократичні принципи освіти, які відстоював і пропагував учений, з іншого, виявляє дещо звужене бачення ним націленості українознавства на формування національної самоповаги українця як представника українського народу, а не лише української політичної нації.

Друга властивість українознавства, згідно з О. Вишневським, полягає в тому, що він виступає в освіті і вихованні як «інтегрований самостійний науково-методологічний предмет», що теоретично інтерпретує ідею українськості в різних ділянках суспільного життя і в різних навчальних дисциплінах – історії, літературі, мові, етнопсихології, географії тощо (Вишневський, 2006, с. 577). У цьому контексті учений веде мову про філософію українознавства, яку він асоціює з «теоретичним українознавством» і знову відсилає до праць П. Кононенка та науковців Інституту українознавства Міністерства освіти і науки України. Він бачить «теоретичне українознавство» неодмінною складовою підготовки сучасного вчителя, тобто навчальною дисципліною у закладах вищої педагогічної освіти, яка б впливала на становлення світогляду майбутніх педагогів та опанування методики відповідного виховання дітей. Звісно, говорить і

про необхідність відповідних кафедр, які розробляли б зміст цієї дисципліни (Вишневський, 2006, с. 577).

Третя риса українознавства – поєднання навколо спільної мети певних навчальних предметів (мови, літератури, історії, географії, мистецтва і музики українського народу). Цей аспект він називає прикладним (ужитковим) українознавством, наголошуючи, що в дошкільних установах та початковій школі слід впровадити інтегрований предмет українознавства. Спираючись на думки С. Русової, учений наголошує на потребі забезпечити учням пізнання спочатку малої батьківщини (краєзнавство), а згодом «державного розуміння Нації» та навіть світового контексту життя України (Вишневський, 2006, с. 577–578).

На жаль, учений майже не звертає уваги на зміст українознавства на рівні дошкільця і початкової школи. Значно ширше він характеризує своє бачення прикладного українознавства у середній школі. О. Вишневський виділяє дві групи шкільних навчальних дисциплін, які «відносяться до сфери практичного українознавства»: історико-гуманітарна та географічно-краєзнавча. До першої з них зараховує історію України, історію літератури, історію культури (Вишневський, 2022, с. 533–534). Відтак демонструє утилітарний підхід до історії у змісті шкільної освіти, відзначаючи, що вона повинна працювати на сучасність, бо минуле є джерелом творення майбутнього (Вишневський, 2022, с. 533). Значиму роль, учений відводив історії культури (хоч такої дисципліни не було передбачено навчальним планом), відводячи їй роль «естафетної палички» у передачі цінностей суспільства між попередніми і наступними поколіннями. Завдання ж історії України та історії української літератури вбачає не у змалюванні ланцюга історичних невдач народу, а у навіюванні почуття гордості за наші перемоги, формуванні віри у здатності досягати історичних звершень (Вишневський, 2022, с. 534).

Друга (географічно-краєзнавча) група українознавчих дисциплін закладів середньої освіти повинна, на думку О. Вишневського, забезпечити свідоме розуміння поняття «Рідного краю», за допомогою як безпосереднього досвіду, так і географії, природознавства, туризму тощо. На цій основі формуватиметься й поняття Батьківщини-держави, а відтак і громадського обов'язку людини щодо неї, поняття міждержавних стосунків України, усвідомлення принципу вільного політичного існування народу як запоруки його повноцінного розвитку. Підкреслив учений і вплив

географічно-краєзнавчої групи дисциплін на екологічне виховання школярів, оскільки відбувається вплив на розуміння цінності природи рідного краю, пізнання довкілля (Вишневський, 2006, с. 534–535).

Аналізуючи запропоновану О. Вишневським класифікацію українознавчих дисциплін, відзначимо, що вона видається неповною. У ній не враховано шкільних дисциплін мистецького циклу, які раніше вчений згадував, цитуючи західноукраїнського педагога міжвоєнної доби В. Пачовського. Справді, ні в історико-гуманітарних, ні у географічно-краєзнавчих дисциплінах не йдеться про музичне чи образотворче мистецтво. Можливо, однак, що учений приховав їх під поняттям «історія культури», проте цю «хибу» можна пояснити й тим, що О. Вишневський у своїй педагогічній системі виокремив мистецтво на рівні з українознавством в окремий зовнішній чинник виховання і розвитку людини. Серед історико-гуманітарних дисциплін, на наше переконання, слід було назвати й правознавство, яке забезпечує в школі знання про державу та право як основних засобів упорядкування суспільних відносин, вміння використовувати їх у практичному житті, а також формує знання учнів про право і державний устрій України. Виховне значення цієї дисципліни серед групи українознавчих дисциплін не слід недооцінювати.

Наголошуємо на цьому аспекті передовсім тому, що О. Вишневський характеризував і виховні завдання українознавства в загальноосвітній школі. При цьому він знову ж покликався на В. Пачовського, який у буремні 30-ті рр. ХХ ст., звісно, акцентував увагу на потребі формування «національного світогляду» та активної національної свідомості. Спираючись на його слова, дрогобицький учений веде мову про виховання у підростаючого покоління «сили державотворення» – динамічної (кінетичної), активної життєвої позиції, спрямованої на поєднання «національного духу» з націо- і державотворчою діяльністю (Вишневський, 2022, с. 535). У цьому контексті українознавство, на нашу думку, слід розглядати одним із ключових чинників саме громадянського виховання, яке важко собі уявити без повноцінного впливу такого засобу як шкільна дисципліна «Правознавство» («Основи правознавства»), або ж «Громадянська освіта» у програмі Нової української школи.

Відзначимо, що О. Вишневський був послідовним прихильником діяльнісного підходу до навчання і виховання дітей та молоді, опираючи свої педагогічні розробки на психологічних напрацювання

Л. Виготського. Тож закономірним у його поглядах на українознавство як чинник виховання стало акцентування потреби обіперти українознавство в школі саме на діяльній основі. При цьому вчений використав деякі рекомендації С. Русової та В. Пачовського. Услід за С. Русовою він пропонував вивчати географію рідного краю, його тваринний і рослинний світ, побут та звичаї місцевого населення за допомогою екскурсій, укладення планів і карт місцевості, написання літопису села чи міста, дослідження власного родоводу. Цитуючи В. Пачовського, професор рекомендував використовувати під час навчання дискусії, під час яких учні могли б висловлювати протилежні погляди, сперечатися, доводити власну правоту. «Діяльнісне українознавство», за словами О. Вишневського, передбачає виконання школярами творчих завдань, які ведуть до пізнання Батьківщини, основ державності, навіть зовнішньої і внутрішньої політики. Бо ж, прикладаючи власні зусилля до вивчення рідного краю, дитина зближується з ним, глибше розуміє його минуле, теперішнє і майбутнє, свої обов'язки перед ним (Вишневський, 2022, с. 536). На жаль, О. Вишневський обмежився дещо загальними рекомендаціями щодо методики українознавства в школі, не заглиблюючись у більш конкретні пласти цієї проблеми.

Висновки. Отже, зацікавлення О. Вишневського українознавством почалося в 1990-х рр. під впливом розгортання українознавчих студій в українській гуманітаристиці, що ознаменувалося проведенням конференцій, виданням численних наукових і методичних праць, появою дослідницьких українознавчих інституцій. Серед ключових аспектів українознавчих візій О. Вишневського виокремимо такі: 1) визнав проблемність існування цілісної методології українознавства, однак був упевнений у потребі її розробки з огляду на предметну визначеність такого явища як «образ України»; 2) задекларував «триєдність» українознавства у сфері педагогіки, визначивши найважливіші його складові: а) національно-філософський світогляд (ідея українськості); б) теоретична інтерпретація українськості в різних ділянках суспільного життя і наукових дисциплінах (теоретичне українознавство); в) поєднання навколо спільної мети певних шкільних дисциплін (мова, література, історія, географія, мистецтво) – прикладне (ужиткове) українознавство; 3) пропонував готувати учителів українознавства у закладах вищої педагогічної освіти; 4) спочатку відстоював ідею уведення до програми середньої школи предмету «українознавство», котрий мав би прикладний характер у сфері освіти,

національно-патріотичного і громадянського виховання, – однак згодом змінив свої погляди, стверджуючи, що інтегрований предмет українознавства слід уводити лише у дошкільних установах та початковій школі, а на рівні середньої школи прикладну функцію українознавства виконують окремі україноцентричні дисципліни; 5) виділив дві групи шкільних навчальних дисциплін, які належать до сфери практичного українознавства, – історико-гуманітарну та географічно-краєзнавчу, оминувши увагою предмети мистецького циклу; 6) сформулював виховні завдання українознавства в загальноосвітній школі, які мають полягати у формуванні в дітей підліткового і юнацького віку національного світогляду та активної державотворчої діяльності; 7) акцентував на потребі обіперти українознавство в школі саме на діяльнісній основі, однак обмежився загальними рекомендаціями щодо методики українознавства в закладах загальної середньої освіти. Перспективи подальших наукових розвідок полягає у з'ясуванні поглядів О. Вишневського на мету, зміст, методику виховання дітей і молоді.

ЛІТЕРАТУРА

- Вишневський, О. (2005). *На шляху реформ. Актуальні питання сучасної української освіти та змісту виховання*. Дрогобич: Коло (Vishnevsky, O. (2005). *On the way to reforms. Current issues of modern Ukrainian education and the content of upbringing*. Drohobych: Kolo).
- Вишневський, О. (2006). *Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Дрогобич: Коло (Vishnevsky, O. (2006). *Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy. Guide for students of higher educational institutions*. Drohobych: Kolo).
- Вишневський, О. (2022). *Теоретичні основи сучасної української педагогіки*. Дрогобич: Посвіт (Vishnevskyi, O. (2022). *Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy*. Drohobych: Posvit).
- Вишневський О. (2013). *Українська освіта на шляху реформ*. Дрогобич: Швидкодрук (Vishnevsky O. (2013). *Ukrainian education is on the path of reforms*. Drohobych: Shvidkodruk).
- Вишневський, О. (1999). Чи потрібне українцям українознавство? *Освіта, 7–14 липня, 2–4* (Vishnevsky, O. (1999). *Do Ukrainians need Ukrainian studies? Education, July 7–14, 2–4*).
- Галів, М. (2012). Реалізація ідеї національної автентичності української педагогіки у творчості Омеляна Вишневського. *Збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 1, 78–84* (Galiv, M. (2012). *Implementation of the idea of national authenticity of Ukrainian pedagogy in the work of Omelyan Vishnevsky. Collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych, 1, 78–84*).
- Галів, М. (2016). Світоглядно-методологічні засади педагогічної творчості Омеляна Вишневського. *Педагогічна думка, 2, 21–26* (Galiv, M. (2016). *Worldview and*

- methodological principles of pedagogical creativity of Omelyan Vishnevskiy. *Pedagogical thought*, 2, 21–26).
- Калакура, Я. (2001). Історичні засади українознавства як науки і навчальної дисципліни. *Українознавство*, 1, 20–25 (Kalakura, Ya. (2001). Historical foundations of Ukrainian studies as a science and educational discipline. *Ukrainian Studies*, 1, 20–25).
- Кононенко, П. П. (2005). *Українознавство*. Київ (Kononenko, P. P. (2005). *Ukrainian Studies*. Kyiv).
- Кононенко, П. П. (1996). *Українознавство*. Київ: Либідь (Kononenko, P. P. (1996). *Ukrainian Studies*. Kyiv: Lybid).
- Мишанич, О. Українознавство як світова наукова дисципліна. *Українознавство*, 1–2, 32–35 (Myshanych, O. Ukrainian studies as a global scientific discipline. *Ukrainian Studies*, 1–2, 32–35).
- Скопенко, В., Наєнко, М., Яременко, В. (1999). Обережно: «Українознавство» *Освіта України*, 17 березня, 4–5 (Skopenko, V., Nayenko, M., Yaremenko, V. (1999). Caution: "Ukrainian Studies". *Education of Ukraine*, March 17, 4–5).
- Струмиський, В. П. (1992). *Українознавство: Програма і методичні рекомендації до вивчення курсу у вищих навчальних закладах*. Київ (Strumynskiy, V. P. (1992). *Ukrainian studies: Program and methodical recommendations for studying the course in higher educational institutions*. Kyiv).
- Токар, Л. (2003). Українознавство в системі наук і навчальних дисциплін. *Українознавство*, 2–3 (7–8), 46–49 (Tokar, L. (2003). Ukrainian Studies in the System of Sciences and Educational Disciplines. *Ukrainian Studies*, 2–3 (7–8), 46–49).
- Усатенко, Т. (1996). Новітнє українознавство: традиції народу, категорії націй, наукові виміри. *Дивослово*, 12, 17–20 (Usatenko, T. (1996). Modern Ukrainian studies: traditions of the people, categories of nations, scientific dimensions. *Dyvoslovo*, 12, 17–20).
- Усатенко, Т. П. (2014). *Епістемологія українознавства: педагогічний контекст*. Кіровоград: Імекс-ЛТД (Usatenko, T. P. (2014). *Epistemology of Ukrainian studies: pedagogical context*. Kirovohrad: Imex-LTD).
- Фігурний, Ю., Шакурова, О. (2023). Функціонування науки й освіти України в умовах російсько-української війни: роль українознавства у впровадженні національно-патріотичного виховання молоді в освітній простір та у протидії «руському миру». *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*, 13/55, 314–334 (Figurny, Yu., Shakurova, O. (2023). The functioning of Ukrainian science and education in the conditions of the Russian-Ukrainian war: the role of Ukrainian studies in the introduction of national-patriotic education of youth into the educational space and in opposition to the "Russian peace". *Problems of the humanities. History Series*, 13/55, 314–334).

SUMMARY

Nanivskiy Roman. Ukrainian studies as a factor in the education and development of children in the pedagogical views of Omelyan Vyshnevskiy.

The views of professor Omelyan Ivanovych Vyshnevskiy (1931 – 2019) on Ukrainian studies as a factor in the education and development of children (primarily students of general secondary education institutions) are analyzed in this article. The relevance of the mentioned problem is emphasized, since scientists (Yu. Figurnyi and O. Shakurova) emphasize that Ukrainian studies in the conditions of the current

Russian-Ukrainian war has a political significance and must become an important element of the national-patriotic education of Ukrainian youth.

This article notes that O. Vyshnevskiy's interest in Ukrainian studies began in the early 1990s, when at the beginning of the post-Soviet stage of Ukrainian national revival many scientific works of Ukrainian scientists appeared, which substantiated the expediency of introducing Ukrainian studies into the school's educational process as classes and as a worldview philosophy of national existence.

As a result of the study, the key aspects of O. Vyshnevskiy's visions of Ukrainian studies were singled out. First of all, the scientist recognized the problem of creating a holistic methodology of Ukrainian studies, but he was sure of the need to develop it in order to define the limits of such a methodological subject as the "image of Ukraine". Secondly, he proved that Ukrainian studies in the field of pedagogy has the following most important components: a) national-philosophical outlook (idea of Ukrainianness); b) theoretical interpretation of Ukrainianness in various areas of social life and scientific disciplines (theoretical Ukrainian studies); c) combination around the common goal of some educational disciplines (language, literature, history, geography, art) – applied Ukrainian studies. Thirdly, the professor suggested training teachers of Ukrainian studies in institutions of higher pedagogical education. Fourthly, the researcher initially advocated the idea of introducing a "Ukrainian studies" classes into the high school curriculum, which would have an applied character in education and formation of national-patriotic and civic personality traits; however, later O. Vyshnevskiy changed his views, arguing that the integrated course of Ukrainian studies should be introduced only in preschool institutions and primary schools, and at the secondary school level, the applied function of Ukrainian studies is performed by some educational disciplines. Fifth, the scientist singled out two groups of school educational disciplines (historical-humanitarian and geographical-local studies), which belong to the field of practical Ukrainian studies, but he did not take into account art courses. Sixth, O. Vyshnevskiy formulated the educational tasks of Ukrainian studies in secondary schools, which, in his opinion, consist in the formation of a national worldview and state-building activities in children. Seventh, the scientist emphasized the need to cover Ukrainian studies in school precisely on the basis of active activities, but limited himself to giving general recommendations for the teaching methodology of Ukrainian studies in general secondary education institutions.

Key words: *Omelyan Ivanovych Vyshnevskiy, Ukrainian studies, education, development, activity approach.*